

Проф. д-р Нано Ружин

Декан на Факултетот за политички науки

ФОН Универзитет, Скопје

ОБРАЗОВАНИЕТО НАСПРОТИ ПОЛИТИЧКАТА МАНИПУЛАЦИЈА

Резиме:

Трудот прави преглед на статусот и значењето на образованието во различни општествени уредувања, преку историск осврт на состојбите од СФРЈ, до денешна Македонија. Притоа, авторот става посебен акцент на политичките манипулации, истакнувајќи дека политичките науки и анализи недоволно го истражуваат овој феномен. За разлика од теоретските анализи, авторот истакнува дека практиката на политичката демагогија и лага е сè почеста, посочувајќи примери како од меѓународната политика, така и од македонската политичка сцена. Во тој контекст, авторот нагласува дека младите лице треба да изградат критички дух кој ќе ги преиспитува политичките говори, демагогии, влијанија и манипулации. За таа цел, авторот ја истакнува важноста на толеранцијата и дијалогот, како и образованието кое придонесува за овие вештини, како клучни сегменти за перспективите на младите кои живеат во мултиетнички општества.

Историски социјални димензии на образованието

Поразот на комунистичкиот режим кој се сруши како кула од карти во 1989 година, беше логичен след на повеќе евидентни и ограничувачки фактори на еднопартискиот политички систем, како што беа: пресијата врз општеството, постојаната контрола врз очајното барање на внатрешниот непријател, партиското арбитравање, стопанската неефикасност, отсуството на демократијата, отсуството на приватната иницијатива, контролираното граѓанско општество, што не можеше да продолжи во недоглед.

Меѓутоа, вистинскиот проблем не се однесува толку на неговото рушење, колку на неговата: егзистенција, кристализација, имплементирање, извонредниот капацитет и способност да ја материјализира утопијата, преживувањето во текот на бројните генерации, силата на убедувањето, експанзијата, идеологизацијата на науката и на интелегенцијата, едукацијата, медиумите, соцреалистичката сликовница, комунистичката иконографија и демагогија. Дали бевме во колективно слепило? Дали се работеше за една историска глупост? Во која мера се работеше за една општествена нелогичност? Дали уште еднаш стана евидентно дека историјата не е ниту логична, ниту апсурдна?

Едноставно, тоа беше историја како и останатата историја која треба да ја поимаме. Потребно е таа историја да ја разбереме и да извлечеме

поуки и заклучоци. Факт е дека комунизмот доживеа соодветен успех, популаризам и бранувања кои се должат на многу субјективни и објективни фактори. Како да се протолкува и објасни тој успех? Митолошкиот успех на комунизмот не може да се разбере само како еден извршен акт. Напротив, потребна е анализа на неговата долгорочност и, пред сè, анализа на неговите мечтаења и имагинации. Анализа и на неговите доктрини и носители на тие доктрини. Анализа на тезата за создавањето на *новиот човек*, на новиот лик на младинец, продукт на специфичното образование и индоктринација. Израз на една специфична идеолошка матрица.

Всушност, се работи за една програмирана митологија, која долго време била впишана во дијалектиката на противречноста, како од економска и социјална, така и од политичка природа во која верувал Карл Маркс, таткото на новата утопија која се потпираше повеќе врз одбивањето на историјата, на историјата со нејзините турбуленции и неправди, отколку врз некој нов реален проект.

Златниот век, земниот рај, илјадагодишното кралство, бројните варијанти на одбивањето кои ја изразуваат носталгијата, желбата за создавање на еден нов свет, на едно дефинитивно време на слобода и хармонија, ги пронаоѓаме во базата на марксистичкото учење. Илјадаго-

дишниот сон, со неговите револуционерни епизоди на завршетокот на Средниот век и почетокот на модерната епоха, фигурираат во големите оски на комунистичката идеологија. Во оваа димензија, Господ беше заменет со Прогресот и со законите на Историјата, кои беа умешно аргументирани со помош на невидениот развој на науката и технологијата во текот на втората половина на 19. век.

Додека во развиените западно-европски општества јакнеше работничкото движење, а Маркс од Лондон, преку *Комунистичкиот Манифест* им порачуваше на работниците на Европа *Пролетери од сите земји обединетете се!* во капиталистичката општествена рамка продолжува социјалната и општествено-културната поларизација меѓу работниците со нивните семејства, од една, и работодавачите со останатата финансиска елита, од друга страна. Општеството на индустриски развиените држави стануваше сè поекспозивно, а анархистите, на чело со Прудон, Бакуњин и Кропоткин, ја отпочнаа анархистичката критика на полицајската држава, иста онаа држава против чии економски и социјални инженерции пишуваа Адам Смит, Давид Рикардо, Џон Лок и останатите класични либерали, еден век претходно.

Во овој период, образованието на широките работнички маси сè уште е мислена именка. Образованието, главно, е ексклузивно резервирано за буржоаските слоеви, меѓу кои ги пронаоѓаме бројните авантуристи, револуционери, левичари кои

зачестија со критиката за социјалната неправда и сиромаштијата. Дел од овие филозофи се појавија со нови проекти за еден поправичен свет, но и натаму остануваат одвоени од широките маси, синдикални движења и бунтовнички организации. Во овој период, многу ретко меѓу носечките интелектуалци на 19. век и на почетокот од 20. век се среќаваат интелектуалци кои потекнуваат од работнички или селски семејства.

Кога во 1882 година, Бизмарк на голема врата ја најавува големата социјална реформа, и кога напоредно се развива социјалната правда во одредени сегменти на работничката класа, постепено созрева и идејата за потребата на образованието на работничката класа. (Подетално за Бизмарк - Нано Ружин: *Современи системи на социјална заштита*, Скопје, Филозофски факултет, 2006, стр. 38). Тејлоризмот во Велика Британија и фордизмот во САД, како и новите научно-технолошки револуции со кои се воведува сериското производство и потрошувачкото општество, веќе на образованието гледаат како на услов без кој не се може во посложените технолошки процеси на производство. (Patrick de Lobier – *La politique sociale dans les sociétés industrielles de 1800 a nos jours*, Paris: Economica, 1984, стр. 8) Избувнувањето на двете светски војни означува и почеток на корените на глобализацијата, но и на евидентната потреба од образована работничка и средна класа. Реформите на социјалната заштита под таторство на Лорд Бевериџ, по Втората светска војна ко-

нечно означија победа на концептот на социјалната држава. Овие придобивки се особено евидентни во државите на Скандинавија и Западна Европа.

Во овој поствоен период веќе никој не се сомнева во потребата за образованието на работничката класа, нејзината доквалификација или пре-квалификација. Напоредно, афирмацијата на моделот на *еднакви можности*, како еден од условите за неговата имплементација, го наметнува императивот за бесплатното или евтино образование и стимули-

рање на младите за нивно успешно вклучување на пазарот на трудот токму преку знаењето. Трендовите на социјалната држава се општо прифатливи и за државите на реалниот социјализам. Иако овие држави се далеку од либералната демократија и пазарното стопанство, сепак, настојуваат да воведат дел од социјалните проекти на Бевериџ. Впрочем, зарем револуцијата не беше и социјална револуција. (Подетално за Бевериџ – Нано Ружин: *Современи системи на социјална заштита*, Скопје: Филозофски факултет, 2006, стр. 44)

Соцреалистичко толкување на социјалната политика

Во Советскиот Сојуз на Сталин, социјалната политика се толкува како некоја буржоаска измислица, бидејќи според Сталиновата доктрина, најдобрата социјална политика е економската советска политика. Најблиску до моделот на Бевериџ се приближува социјалната политика на поранешната југословенска федерација, која на почетокот била еднoпартиска, бидејќи корисници на истата можеле да бидат само докажани комунисти. Втората карактеристика на комунистичката социјална политика е нејзиниот редистрибутивен карактер. Сепак, најпозитивното во социјалниот домен на комунистичкото општество било образованието и тоа, пред сè, основното образование. Државите со огромни стапки на неписменост, отпочнале со големи акции на описменување, надминување на традиционалното општество, еманципацијата на жена-

та и урбанизацијата на руралните средини. Решавањето на социјалното прашање било поставено врз идеолошка основа. Пред секоја позначајна мерка за социјални потреби бил вметнат префиксот *револуционерна*, и затоа првиот период на социјалното заздравување и обнова, кој следувал веднаш по завршувањето на војната, бил под силно влијание на советската сталинистичка доктрина и се утврдува како период на преземање на широки програми на *револуционерни социјално-политички мерки*. (Душан Лакичевиќ: *Увод у социјалну политику*, Београд: Савремена администрација, 1975) На тој начин, југословенската федерација волунтаристички и соцреалистички ја отпочнала обновата на државата, а по раскрстувањето со Сталин, го отпочнала најголемиот политички експеримент на Балканот – општественото самоупраување.

Резултатите на почетокот биле охрабрувачки и често исклучително интересни за еврокомунистичката интелигенција на Запад. Меѓутоа, по интензивирањето на првите економски кризи, доаѓа до израз слабоста на политичкиот и економскиот концепт на самоуправувањето.

Слабоста на Југословенската федерација беше нејзиното договорно и непродуктивно стопанство и еднопартизмот. Југославија имаше шанси да успее доколку во почетокот на седумдесеттите успееше мас-движењето за либерализација на Југославија. За жал, стариот Маршал Ј. Б. Тито не беше во состојба да го сфати новиот дух на времето. Едноставно, тој беше човек роден во минатиот век, кој својот максимум го покажа со обединувањето на југословенските народи и со историското НЕ кон Сталин, во 1948 година. Меѓутоа, југословенското општество покажа завидни резултати во образовниот домен. Значително се зголеми бројот на студентите на високообразовните институции и на дипломираните, со што државата во текот на седумдесеттите почна да се вбројува во редот на држави кои претендираат кон клубот на средно развиени држави. Сепак, економските и политичките фактори ќе влијаат врз дестабилизацијата на вештачката југословенска творба која немаше сила да се реформира. Нејзината имплозија беше неминовна.

Со раздружувањето на АВНОЈ-ска Југославија, во 1991 година, Република Македонија се здоби со

политичка независност, но и со една тешка транзиција исполнета со бројни неповолни социјални трендови, како што се: висока стапка на невработеност со над 32%, пораст на релативната сиромаштија на стапка од 32-33%, апсолутна сиромаштија на околу 30.000 семејства, пораст на ексклузијата, социјалната поларизација, маргинализација на работничката класа и синдикатот, тешко градење на средниот социјален слој, недостаток на живеалишта, лоша здравствена и социјална заштита.

Напоредно, Владата ги зајакна активностите околу зголемувањето на опфатот на образованието преку дисперзираните факултети, намалување на цената на студирањето и општата и универзална отворност на факултетите кон сите оние што имаат желба да студираат. *Знаењето е сила - знаењето е моќ*, прерасна во основниот слоган на новата образовна политика на Владата на Република Македонија. Бројот на младите дипломирани студенти е во постојан пораст, но моќта на стопанството значително заостанува зад бројот на невработените работоспособни млади меѓу 18 и 27 години, кој изнесува 200.000, односно 75% од невработените во Република Македонија се млади лица. Овој број е сериозна социјална бомба со задршка која лесно може да дегенерира во големо незадоволство слично на она во: Тунис, Египет, Сирија, Либија. Името на Мохамед Буазизи кој се самозапали со што беше инициран бунтот на младите дипломирани против диктаторот Бен Али, стана

персонификација на незадоволството на *понижените* од плоштадите на: Каиро, Триполи, Мадрид, Атина, Солун, Скопје, Загреб. Во оваа насока, мошне е значајна малата книшка на францускиот евреј, Стефан Хесел, кој ги повика младите да се побунат, *Indignez-vous*. (Stephan Hesel-Indignez vous – *Бунете се*, Скопје, Три, 2011)

Младите имаат право да се бунат, да бидат лути на системот кој ги заборава и ги исклучи од социјално-политичките и културните текови. Дали младите можат да бидат изманипулирани со помош на демагогијата и емотивниот лажен патриотизам?

Политичката манипулација

Во центарот на секоја политичка игра ја пронаѓаме манипулацијата и демагогијата. Тоа значи дека откако постои општеството, постои и политичката лага која е осмислена, организирана, искалкулирана и неопходна. Да се размислува за политиката, а да не се земе предвид постоењето на политичката лага, води кон наивност и грешка во евалуацијата. Како што констатира Пиер Ленен (Pierre Lenain - *Le mensonge politique*, Paris: Economica, 1988, стр. 7) „...илузорно е да се верува дека политиката може да постои без политичка лага...“. Политичкиот живот онака како што го познаваме во Македонија и пошироко, подразбира зголемена стапка на политички манипулации и лаги и тоа на повеќе нивоа. Од друга страна, и покрај евидентноста на нејзиното опстојување, политичките науки и анализи мошне мал простор ѝ осветуваат на политичката лага.

Во историјата на политичките теории, кога се зборува за политичките лаги, единствено се истакнува името на Макијавели кој му советува на својот Принц (Владетелот) дека

составен дел на уметноста на владеењето со народот е токму лагата. Денес, во општеството на демократијата кое настојува да ја негува деонтологијата, политичката етика, лагата е лошо примена од страна на јавното мислење и се третира како персонификација на лошото и негативното во политиката. Меѓутоа, во заемната битка за освојувањето на власта, политичките противници го забораваат *fair play* однесувањето и играат врз аргументите на лагата, ветувајќи невозможни проекти. Во едно, настојуваат остро да ги оспоруваат празните или сомнителните ветувања на нивниот политички ривал. Кон таквата пракса не е имуна и македонската политичка сцена: „Гласајте за нас, а јас ви ветувам дека за шест месеци ќе добиеме покана за членство во НАТО и ЕУ“, „Претседателот на партијата лаже дека избирачкиот список е пречистен“, „Лидерот на оваа партија е лажго“, „Лидерот лажеше, тој ги лажеше сите“. Ова се дел од пораките кои заемно си ги упатуваа двете најголеми партии во Македонија за време на предизборната кампања во

мај 2011. И покрај зачестени емпириски реминисценции на политичките лаги, во теоријата аналитичарите ретко го употребуваат изразот *политичка лага*. Овој *пропуст* е разбирлив со оглед што во својот свет политичарите се трудат да остават слика на скромни и чесни луѓе, луѓе со добра волја, верни кон принципите, транспарентноста, љубовта кон вистината. Ако политичарот биде фатен во големата лага, тој ризикува политичка смрт, како што беше случајот со Никсон, Претседателот на САД во седумдесеттите, со аферата Watergate, или со секс-скандалот на Директорот на ММФ, Доминик Штрос Кан, или словенечкиот европратеник, Зоран Талер. Политичката лага е дел од политичката комедија под разновидни форми, како што се дисимулација, наивност, манипулација.

До каков профил преку образованието

Во епохата на глобализацијата и големиот трансфер на информации и знаења, разбирливо е дека образованието на младите мора да доживее соодветна еволуција, со цел да се изгради соодветен профил на младиот човек. Тој мора да е наоружан со минимум вештини за електронските знаења, но и да размислува рационално и критички во однос на секој авторитет. *Dubito ergo cogito ergo sun* - *Се сомневам, значи мислам, мислам значи постојам* е принципот кој го пронаоѓаме во Декартовото *Cogito ergo sun* – *Мислам значи постојам*, кој е во основа на рационализмот. Критичкиот при-

Вистината во политиката е релативна, адаптирана, испланирана. Политичарот е приморан да лаже до онаа граница до која постои опасност да стане сомнителен и затоа постојано вели: „...Ќе ви ја зборувам вистината и само вистината...”. Меѓутоа, и претераното повторување на оваа реченица може да ги зголеми и сомнежите кон политичарот. Процесите, во суштина, се случуваат во самиот систем, во чии рамки играчот мора да прави како и останатите и да ги имитира. Претензиите на играчот постојано да покажува морал и верба кон вистината, поседува и некои граници. Кога се даваат лекции по морал, за да се дискредитира противникот, тоа треба да се ефектуира интелегентно и внимателно.

стап кон сите амбициозни авторитети, политичари, академици, е обврска за секоја индивидуа. Младиот треба да изгради во својата свест еден критички дух низ чија машинерија ќе може да ги преиспитува и ресетира сите судови, влијанија и манипулации. Само со помош на таквиот пристап кон политичките говори, демагогијата или теориите, младиот ќе може објективно да се позиционира во однос на разните влијанија и ставови. Младите мораат да покажуваат и еден интелектуален немир, постојано да се динамично расположени кон темата која за нив е предизвик, но и да имаат чувство

за: компарација, каузалност, рационалност, заклучување, индуцирање, анализа, синтеза. Комплетната личност бара од младиот да има чувство за дијалог и толеранција. Што значи толеранцијата и дијалогот за младиот човек кој живее во мултиетничко

општество? Какви се перспективите за надминување на недоразбирањата и на подоброто заемно разбирање на другиот етникум. Зошто, денес, е потребна толеранција, разбирање и образование во оваа насока?

Толеранција и дијалог

Толеранцијата е мултидимензионален поим. Наједноставната дефиниција за толеранцијата гласи: почитување на различните убедувања и навики на другите луѓе. Наспроти тоа, нејзиниот пандан – нетолеранцијата, претставува недостаток во почитувањето на различните убедувања и навики. На балканскиот микрокосмос, каде со векови заеднички живеат бројни етникуми, култури и религии со своите иконографски обележја, толеранцијата и нетолеранцијата се сменувале циклично.

Периодот на деведесеттите години, кога се распадна комунизмот и југословенската федерација, беше одбележан со најгруби форми на меѓуетнички судири, етничко чистење и нетолеранција. Новите државни граници меѓу некогашните републики и автономни покраини на поранешната Федерација, воспоставија нов меѓуетнички поредок. Во новосоздадените држави, насилството, заплашувањето, војната и дипломатијата значајно ја променија етничката слика: некаде беше намалено етничкото малцинство, како што беше случај во Хрватска, Словенија и на Косово, што овие држави на одреден

начин ги приближи кон концептот на држава-нација. Во други случаи, како Босна и Херцеговина, меѓуетничките односи беа причина за трендот на создавање на држава-нација во секој ентитет и паралелна етничка демократија, со симболично учество на другите етникуми. Во трети држави, како Република Македонија, изразот етничко малцинство беше заменет со изразот етничка заедница, согласно Охридскиот договор. Овие елементи значајно влијаеја врз општествените текови во државата. И покрај промените кои настапија со Охридскиот договор, овој документ автоматски не ги разрешува наталожените проблеми од минатото. Односите меѓу ентитетите се постојано оптоварени со споредни, или перманентни тензии, најчесто сврзани за прашањето на негувањето, загриженоста и зачувувањето на идентитетот. Во некои случаи, загриженоста за сопствениот идентитет е ексесивна и претерана.

Во новата етничка балканска пирамида, Европејците кои долго време не го разбираа, или наивно го третираа балканскиот човек со неговиот етнички багаж, почнаа да го разбираат Балканот, но со задоц-

нување од една деценија. Со употребата на принципот на *морковот и стапот*, настојуваа да ги измират нетолерантните етникуми кои амбициозно ја промовираа изградбата на демократијата од европски димензии.

Демократијата сама по себе е нераскинливо поврзана со дијалогот и толеранцијата: *Луѓе водете дијалог, дијалогизирајте во стилот на Липхарт*, сугерира францускиот медијатор Anne Godignon.

Дали нашата демократија би се задоволила со индиферентната толеранција. Дали во една демократија е доволна само толеранцијата? Таа не е најиделната состојба на меѓуетничките односи.

Често, во почетната фаза на консолидацијата на односите по некој меѓуетнички стрес, се пристапува кон фазата на помирување, односно кон моделот на меѓуетничка индиферентност. Овој модел може да биде наметнат од страна на управувачот на корисниот менаџмент (меѓународниот мониторинг), а подоцна и од страна на колективната самоконтрола помогната од страна на заедничките институции, мешовитите административни и безбедносни сили.

Таквата состојба би можела да се преведе со силогизмот: соседот не се бира, јас ќе живеам со тебе иако тоа многу не ми се допаѓа. Не-довербата меѓу етникумите сè уште

е доминантна. Таквата дијалогика беше присутна во Македонија по првите години на кризниот менаџмент од 2001 година.

Во таквата чувствителна меѓуетничка фаза, најголемиот заеднички непријател на демократијата и толеранцијата е изразен преку личноста на демагогот и демагошките флоскули. Демагогијата е спротивна на духот на демократијата, толеранцијата и на дијалогот, бидејќи настојува да ги догматизира. Затоа, супервизијата на меѓународната заедница и условите за исполнување на Охридскиот договор што ги наметнаа ЕУ и НАТО, претставуваа најдобра гаранција против демагогијата и догматизмот на вообразените домашни политичари.

Следната фаза на толеранцијата е воспоставување на дијалогот. Духот на демократијата и дијалогот заемно се надополнуваат, но тоа не значи дека дијалогот треба да се одвива по секоја цена и да се одвива во надреалистички димензии. Од една страна, заради стратешката или етничката претпазливост, постои тенденција на разни медијатори кои го поддржуваат исклучително позитивниот дијалог, а ги избегнуваат сите можни судири на идеи, што може, заради волунтаризмот, да го поткопа и загрози духот на дијалогот и толеранцијата, а од друга страна, не е пожелен ниту судир на идеи, ниту ставови по секоја цена.

Лекции на толеранција

Во овој контекст, од големо значење е активната на невладините организации. За сите нив, основна цел беше да се воспостави и се одржи желбата за толеранција и дијалог. Доколку страните ја прифатат толеранцијата, *првата лекција на толеранцијата* по стабилизацијата е покажување на желбата за дијалог. Таквата желба ја искажаа и Македонците и Албанците по кризата од 2001 година, дотолку повеќе што оваа криза која не ја третираме како војна не создаде катарза, бидејќи конфликтот и трагедијата на убивање беа неутрализираани на време.

Втората лекција на дијалогот и толеранцијата е духот на отвореноста на обете страни. Во тој контекст, со својата отвореност и самокритика кон сопствениот етникум предначат интелектуалците, како што порачува Алфред Гросер: *Ќе биде голем пораз на интелектуалците или политичарите желни за популизам, доколку го критикуваат спротивниот етнички блок*. Големината на интелектуалците е да ги критикуваат грешките и слабостите на сопствениот етникум, а да ги штитат малцинските заедници во својата средина. Големината на Македонците во Скопје или Битола е да ја заштити малцинската заедница од секоја манипулација, насилство или дискриминација од мнозинството. Големината на албанските интелектуалци од Тетово, Гостивар или Приштина е да го заштитат етничкото малцинство на Македонците и останатите заедници од самоволието, насилството или дискриминацијата на мнозинската етничка заедница. Или, како што порачува нашиот пријател Адам Михник, еден од водачите на полската *Солидарност* во 90-тите: *Биди адвокат на својот сосед, на соседниот етникум*. За оваа лекција може да се дискутира, но еден од условите за таквиот дијалектички етнички скок е појавата на мултиетничките партии и лоби групи. Иако таквата замисла сè уште е далеку од таквата реалност, самиот чин што на последните претседателски избори кандидатот Селмани привлече повеќе од 4% од македонските гласови, е факт кој охрабрува.

Третата лекција на толеранцијата и дијалогот е перманентната способност и готовност на страните за дијалогот. Во овој контекст до израз доаѓа заинтересираноста и улогата на политичките партии за долгорочниот интерес во политичката партиципација.

Четврта лекција на дијалогот е одговорноста и интелектуалниот и политичкиот дигнитет на оние кои раководат и го водат дијалогот пред своите граѓани и етнички заедници.

Правила на дијалогот и толеранцијата

Успешно водениот дијалог и толеранција претпоставуваат неколку значајни правила:

- Ниту една позиција, освен оние кои се од стратешки или од наднационален интерес, или она што Richelieu го нарекува **Raison d'état**, не се брани по секоја цена;

- Ништо не се ревандицира за себе и за сопствениот интерес што може да биде на штета на другите етникуми и култури;

- Нервот на толеранцијата и дијалогот не трпат идеолошки флоскули, лаги и измислици;

- Целта на толерантните луѓе на дијалогот не е триумфот на нивните погледи и идеи и победа врз другата страна, туку создавање на најширок консензус со ривалските етникуми и култури;

- Целта на дијалогот е убедување на спротивната страна во супериорните морални и етнички ква-

литети на луѓето што го водат дијалогот. Имено, личноста во дијалогот, која се дефинира преку толеранцијата, пожелно е да поседува страст и заинтересираност за дијалогот, целосно да учествува, да биде истрајна и упорна. Напоредно, неопходно е да се поседува чувство за објективна оценка, самоконтрола и отворен дух;

- Не е пожелна претерана желба за полемика, но треба да се има секогаш предвид дека човекот е суштество од крв и месо. Независно од неговите лични чувства, потребно е чувство за правда, мири достоинство.

Народите и интелектуалците на Балканот ги поседуваат овие особини, но најчесто се под влијание или контрола на политиката, националистичките струи или краткорочните погледи и интереси на разни идеолози, кои националните интереси ги поимаат на штета на другите етникуми и култури во сопствената држава.

Заклучни констатации

Поаѓајќи од претходното, може да констатираме дека е неопходно младиот човек да ги поседува напред споменатите квалитети, за успешно да се адаптира на светот на науката и техниката, на општеството во кое се манифестираат бројни процеси, општеството во кое интернетот и електрониката, исто така, можат да станат критериум на интелектуална и социјална дискриминација, но и општество на големи поли-

тички манипулации и демагози кои опстојуваат помеѓу нас, во политиката, на универзитетите, во медиумите, во целото општество. Во мултиетничкото општество, и воопшто во општеството каде што постојат малцински групи и сегментирани единици, различни социјални групи, како според поднебјето, возраста, професионалната ориентација, невработеноста, полот, сексуалната ориентација, филозофиите на толе-

ранцијата и дијалогот, можат да послужат како ориентири за изградба на една здрава и полезна млада индивидуа, за похомоген заеднички живот и просперитет на младите. Во овој контекст, не треба да бидат маргинализирани и останатите граѓани, особено оние од третата возраст.

Токму на ова место би сакал да го истакнам долгогодишниот напор, труд и организациски придонеси на иницијаторот на бројни форми на образование на младите и постарите, на професор Дивна Лакинска. Таа го промовираше Институтот за социјална работа при Филозофскиот факултет, но ја промовираше меѓу првите и потребата за едукација и образование на лицата од третата возраст.

Денес, живееме во епоха на едно релативно младо општество, каде младите настојуваат со својот мирен дух и темперамент да ги покажат и докажат сопствените вредности. Но, младите, исто така, се мошне чувствителни на неправдите. Ова е време на младите, тие тоа денес го потврдуваат низ светските плоштади и метрополи. Единствено останува да го поддржиме нивното бунтување и нивната јасна визија за промените во општествата во кои се маргинализирани или отстранети. Тие имаат право на партиципативна демократија, без посредство на политичките партии.

Abstract:

The article reviews the status and function of the education in different societal arrangements, through historical analysis and contextualisation of conditions in former Socialist Federal Republic of Yugoslavia to current conditions in independent Macedonia. The author gives special emphasis to the political manipulation, a phenomenon that is rarely analysed within the political sciences, but a practice which is more evident in recent days, though identification of examples in the current world political affairs, but also on the national political scene. In that relation, the author notes that young people should construct a critical spirit/approach that will challenge political speeches, demagogies, political influences and manipulations. For achievement of this goal, the author outlines the importance of tolerance, dialogue and education that promotes these skills, as key segments for the perspectives of young people in multi-ethnic societies.

Референци:

- Лакичевиќ, Д. (1975) *Увод у социјалну политику*, Београд: Савремена администрација;
- Lenain, P. (1988) *Le mensonge politique*, Paris: Economica
- Lobier, P. (1984) *La politique sociale dans les societes industrielles de 1800 a nos jours*, Paris: Economica
- Ружин, Н. (2008) *Современи системи на социјална заштита*, Скопје: Филозофски факултет
- Хесел, С. (2011) *Бунете се*, Скопје: Три